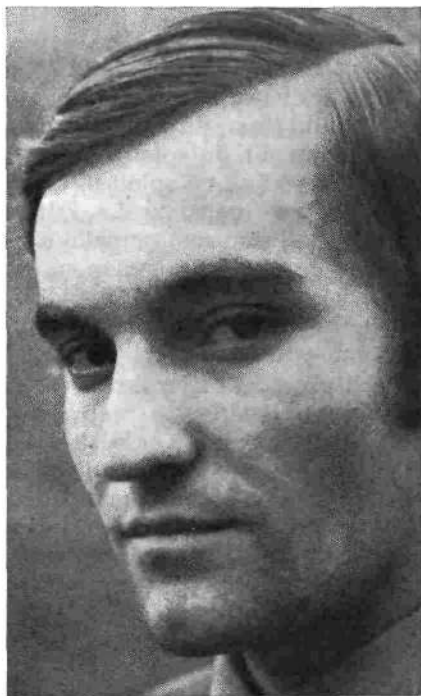

Ali pa nismo s tem zašli v začaran krog razlag in domnev, ki jim ni videti ne konca ne kraja, tako da bi jim šele temeljit premislek našel vsaj približen izhod? Morda bi bilo ves problem antroposubjektivizma v svetovnem slovstvu potrebno šele natančneje pregledati z literarno-teoretskega in historičnega vidika, da bi se brez spekulacij in shem odkrilo, kaj pravzaprav pomeni za razvoj besedne umetnosti. In morda bi bila končna, zares znanstvena, na historičnoempirično gradivo oprta sodba precej drugačna od teh, ki jih ponujajo na hitro zgrajene, napol filozofske in napol publicistične razlage.

Toda naj je stvar taka ali drugačna — z osrednjim vprašanjem o humanizmu v književnosti ta problem pravzaprav nima neposredne zveze. Humanizem v pravem pomenu besede živi v stvarnosti in literaturi tudi danes svoje življenje, kot ga je živel skozi stoletja ne glede na prelome v verstvih, filozofijah, ideologijah in politiki. Antropocentrizem, antropoteizem in antroposubjektivizem nastajajo in izginjajo, puščajo svoje sledove v socialnem življenju, politiki in vsaj deloma tudi v literaturi, toda pod njimi in mimo njih živi humanizem kot neposrednejša, konkretnjša, zato pa tudi trajnejša sila človeškega obstanka, njegovih funkcij in struktur.

ŽABJEGLAVEC

Evald Flisar

*Evald Flisar (rojen 1945 v Gerloncih, Prekmurje) je že v prvem letniku zapustil univerzitetne študije in se odločil, komaj dvajset let star, za poklic svobodnega pisatelja. Piše pesmi in prozo, v obdobjih hujše ekonomske stiske tudi prevaja. Leta 1966 je izdal svojo prvo pesniško zbirko, *Symphonia poetica*, ki je doživela lep sprejem pri bravcih in pri kritiki. Kmalu nato se je predstavil s proznim prvencem, kratkim romanom pamfletom, ki pa ni prinesel avtorju ne priznanja ne naklonjenosti bravcev. Lep uspeh pa je Flisar doživel lani s svojim drugim romanom, *Mrgolenjem prahu*. Zdaj ima*

v tisku svoj tretji roman, Umiranje v ogledalu, ki je povsem nekonvencionalno zastavljen, več samostojnih, novelistično zaokroženih zgodb se steka v enotno pripoved, v roman. Ena takih zaokroženih zgodb iz romana je tudi groteskna novela, ki jo objavljamo v tej številki. Hkrati s tem pa objavljamo, da bi avtorja bolje prikazali, tudi cikel iz njegove ciganske lirike.

Svojčas sem živel v oddaljenem kraju in bil poročen z neko žensko, ki je bila moja prva ljubezen in moja prva žena. Znala se mi je prikupiti in je za hip odgnala zle misli o okuženosti telesa; tudi me ni bilo strah pred njo, zato sva prvi dve leti preživela v blaženi sreči, miru in zadovoljstvu. In da bi okusila tudi skrajnji vrhunec radosti, je po dveh letih zanosila; v pričakovanju otroka, ki sem zanj vedel, da bo moškega spola, sem preživel najlepše, najbolj vzvišene trenutke življenja.

Nisem slutil, da bo vrh življenjskega zmagoslavja tudi padec v globoko brezno, ki iz njega ne vodi nobena pot na svetlobo.

Zavest, da bom postal oče, je delovala name spodbudno, docela spremenila me je; žile so mi začele hitreje utripati, kri je postala toplejša in moja volja, da na tem svetu karsizebodi storim, se je okrepila. A najbolj se je moja agilnost povečala tistega dne, ko sem spremil ženo v porodnišnico. Takrat je bila huda zima, poti so bile zaledenele, trde, in mraz je kar rezal v lica. Prišlo je tako iznenada, da je bilo docela neverjetno.

Potem ko so ji izračunali že dva domnevna datuma poroda, a se niti prvič niti drugič ni nič zgodilo, vmes pa je bilo celo štirinajst dni, se mi je prebudil sum, da je v njeni nosečnosti nekaj nenavadnega. V strahu sem si zamislil, da sploh ne bo rodila, da bo nosila otroka še leto, dve, morda še več, ali pa sploh ni noseča in ji je zrasel velik trebuh iz posebnega, skrivnostnega vzroka. Zdravniki so sicer soglasno trdili, da je noseča, in tudi sam sem nemalokrat začutil, kako se otrok v maternici premetava, če sem položil dlan na gornji del trebuha. Nenehno so mi tudi govorili, da utegnejo biti dvojčki, saj leži otrok, ki ga je mogoče otipati, v neobičajni legi, iz česar smemo sklepati, da je pod njim, v zadnjem delu maternice, še eden.

Kljub vsem prijaznim govoricam in obetom sem čedalje manj verjel, da bo žena rodila; to prepričanje je doseglo vrh prav na večer pred velikim dogodkom. Ker se je tako dolgo vleklo enoličje praznega pričakovanja, sem mislil, da sanjam, ko je zjutraj prilezla v mojo posteljo, se me oprijela in me krčevito stiskala, poleg pa pridušeno stokala. Potem mi je v pretrganih besedah šepetala, da je prišlo, popadki so se začeli ponoči ob treh in so zelo pogosti, šla da bo v porodnišnico. Spet me je zgrabila in grebla s prsti vame; čutil sem, kako se je z zobmi zagrizla v kazalec, da ne bi kričala.

Občutek, da se je nekaj zgodilo, da je enoličje pretrgano in se bo končno vse pokazalo v pravi podobi, me je na mah prenovil. Planil sem iz postelje, zmetal obleko nase kot za stavo, in že sem bil v drvarnici. Občutek mraza ni bil tako neznosen kot drugekrati. Nasekal sem drv, zakuril sem v kuhinji in v sobi; in ogenj se mi je, kar je bilo najbolj nenavadno, takoj posrečil, nič kaj dolgo se nisem ukvarjal z njim. Dotlej

je bila žena tista, ki je vstajala prva in zmeraj zakurila v obeh prostorih; ko sem navadno vstal okrog desetih, sem se lahko oblačil na toplem. V kuhinji me je čakal zajtrk, saj se je žena tačas že vrnila iz mesta ter prinesla to, ono, kar je potrebno za prehrano. Zmeraj je nakupovala ona, svoj živ dan se ni zgodilo, da bi bil jaz stopil v trgovino, niti iz navade niti iz potrebe. In če sem kdaj hotel v sobi zakuriti, se mi je zmeraj ponesrečilo. Vžgalo se je sicer hitro, drobne skalce so vzplamenele in v peči je zašumotalo, a če sem le za hip stopil iz sobe, je bilo potem, ko sem se vrnil, vse tiho, brez plamena, samo narahlo se je kadilo. Priti je morala žena, da je pobrskala, odkrila napako in naposled dosegla, da je ogenj vzplapolal.

Zato me je tistega dne močno začudilo, da je ogenj naglo zagorel na obeh koncih, v štedilniku in v peči. Naglo se je začela širiti tudi toplota. Nobene lenobnosti nisem čutil v žilah, kar je bila sicer navada, ko sem vstajal in se pripravljaj, da preživim svetli del dneva. Pristavil sem za čaj. Tačas se je žena umivala. Stopil sem v taščino sobo in jo obvestil, da so napovedani nevsakdanji dogodki; naglo se je tudi ona izbrskala iz postelje. Ženo so lovili popadki zelo na gosto. Ker je splošno znano, da so porodne bolečine nekaj najstrašnejšega, je bila zelo junaška, saj niti enkrat ni zakričala, samo pridušeno je stokala in se lovila za robove mize ali okna. Posrebal je čaj, nato se je oblekla. Z materjo sta se cmoknili, in že sva šla.

Poti so bile, kot sem povedal, zaledenele in trde, hud mraz je pritiskal. Na srečo nisva imela daleč, le nekaj ovinkov, saj mesto ni bilo veliko, razen če ni bilo potrebno iti z enega konca na drugega. Nama to ni bilo potrebno, saj sta stali porodnišnica in hiša ženinih staršev v središču. Ker je delala žena prav v porodnišnici, ji ni bilo prijetno, da mora tam, kjer dela, tudi roditi. Hudo je vpricho ljudi, ki jih kar naprej videvaš in so ti prijatelji, sovražniki ali ravnodušni do tebe, opraviti tako delikatno dejanje, kot je rojstvo otroka. Znano mi je bilo, da do žene v porodnišnici nimajo posebno pozitivnega odnosa. Zvesto prijateljico je imela samo v osebi mlade zdravnice. Ti dve sta bili edini mladi ženski; gotovo so ju gledale stare babure postrani prav zavoljo njune mladosti. Ženino neugodje sem povsem razumel. Vedela je, da bo ležala gola na mizi, se zvijala, stokala, grizla, govorila čudne besede, in babe jo bodo gledale.

Toda njen strah je povzročalo še nekaj drugega. Žensko, ki gre rodit, ne da bi vedela za pravo podobo dogodka, še navdaja zaupanje; strah jo je le zato, ker ne ve, kako bo dogodek potekal. Strah je torej slutnja brez določenih obrisov. Moja žena, ki je dan za dnem stala ob mizi, kjer so ženske v bolečinah rodile, kjer so jim parali trebuhe, pa je natančno vedela, česa se boji. Dan za dnem so ženske pred njenimi očmi umirale, na svet so prihajali spački takšne in drugačne vrste, kri je tekla, dogajale so se strašne stvari, ki so porazno vplivale na nežno dušo moje žene. Razumel sem njen strah, samo nečesa nisem razumel: kako more zdržati pri takšnem delu, kako da je popolnoma ne uniči.

Seveda pa so bile vse misli, ki so se pletle v nama tisto jutro, ko sva šla v porodnišnico, brez pomena; porod se je očitno bližal, in da bi se iz sramu odločila za drugo porodnišnico, je bilo prepozno. Zmeraj si je želela, da bi ji pomagala pri porodu mlada zdravnica, prijateljica, to

pa je bilo seveda odvisno od naključja. Le-to ji je ustreglo: prav ta dan je bila ona v službi. Teža ženinega strahu se je nekoliko zmanjšala.

Pred vrati sva se naglo poslovila. V meni so vstajali nenavadni občutki, ki so kazali, da me bodo premagali. To bi bilo slabo znamenje, zato sem se naglo umaknil. Obljubil sem, da pridem zvečer povprašat; zgoditi bi se imelo ponoči ali naslednje jutro. Odhitel sem še po kruh, nato sem letel k tastu, ki je bil upokojenec, honorarno zaposlen na drugem koncu mesta, in mu sporočil zadnje vesti. Po kosilu, ki ga je skuhala tašča, sem bil tako utrujen, da me je kar vrglo na kavč, kjer sem naglo utonil v spanje.

* * *

Zvečer sem pozvonil na vratih porodnišnice. Odprla mi je debela staruha z očali in me po kratki izmenjavi besed hladno odslovila, rekoč, naj pridem pozneje. Žalosten sem postopal po ulicah, se zavijal v plašč, cepetal s premraženimi nogami, in vse skupaj, vreme, ljudje, zvoki, je bilo tako čudno, da se nisem počutil nič kaj dobro, ampak mi je bilo čedalje tesneje pri srcu. Ker mi ni bilo točno povedano, kdaj pozneje naj se oglasim, sem pozvonil spet čez dobri dve uri. Na vratih se je pojavila ista babura in je, ko me je zagledala, siknila samo, da pozneje; potem je zaloputnila težke dveri in jih celo zaklenila. Zdelo se mi je čudno, nerazumljivo, ne le zato, ker sem si predstavljal, da je zdravstveno osebje z mladimi očeti mnogo bolj vljudno, ampak tudi zavoljo napetosti, ki sem jo povzročal s svojim povpraševanjem; slišal sem namreč, takoj potem, ko je babura zaloputnila vrata, da je iz notranjosti nekdo vprašal, češ ali je bil spet tisti, nato se je babura obregnila, kdo pa drug. Torej me niso radi videli. Da se moja tesnoba ne bi še bolj poglobila, sem si zatrjeval, da pač tudi moje žene ne marajo, in jih zategadelj motim z obiski.

Vso noč sem čepel v neki umazani krčmi in srkal žgane pijače. Ta noč je bila najbolj mučna med vsemi nočmi mojega življenja. Ničesar, niti smrt ni bolj pošastna od negotovosti. Proti jutru je začelo snežiti; kmalu je zapihal tudi zaletav veter, ki je pletel snežinke v spodnašajoče vrtince. Komaj sem se privlekel do vrat porodnišnice. Dolgo je pel zvonec v notranjosti, ne da bi se bila vrata odprla. Mislil sem že, da me opazujejo skozi skrivno lino in mi nê bodo odprli.

Končno so pridrsali koraki, vrata so se odprla. Grda, sloka ženska srednjih let je bolščala vame. Zakašljal sem, se prestopil in se na vso moč potrudil, da bi ustvaril vtis vljudnega, treznega človeka, ki mu kaže zaupati. A ko sem začel mencati, češ, moja žena in tako dalje, so se ji oči nevarno zabliskale, vprašala je, ali nisem tisti, ki je bil že petkrat na vratih. Nisem se hotel prepirati in dokazovati, da sem bil le dvakrat, pojasnjeval sem, da je to pač prvi otrok, da ga težko pričakujem, a mi je segla v besedo, da mi zavoljo tega pač ni treba nenehno stati na vratih, kajti oni niso informativni urad, delo imajo. Sklenil sem vztrajati; bodite tako dobri, sem zaprosil, in mi povejte vsaj to, ali je rodila. Ne, mi je zabrusila, pridite jutri. Že je zapirala vrata, že so se mi vsi upi sesuli, ko se je iz notranjosti oglasil oster moški glas in zapovedal, naj me spusti naprej. Odleglo mi je. Da, gospod doktor, je žgolela baba in na stežaj odprla vrata. Na stopnicah je stal visok možak v belem plašču in me

pričakujoče gledal. Njegove oči so bile prijazne, dobrotljive, a na njihovem dnu sem vseeno zapazil nekaj, kar me je prestrašilo, neko sočutje, pomilovanje, pa tudi odtенок opravičevanja.

Zdravnik mi je stisnil roko, rekoč, vi ste Žabar, ali ne, in ko sem potrdil, da se res pišem Žabar, me je povabil v ordinacijo. Pogreznil sem se v naslonjač; moral sem biti zelo bled in prepaden, kajti zdravnik me je potrepil po ramenu, rekoč, naj se pomirim, naj se zberem. Natočil mi je konjak, pogoltnil sem ga hlastno, čeprav so mi žile že plavale v alkoholu.

Potem je zdravnik nekaj časa hodil po sobi, z rokami na hrbtu, ne da bi me bil pogledal ali karkoli rekel. Delal je prijazen obraz, trudil se je, da bi vplival pomirjevalno, nežno; tako se mi je zbudila slutnja, da je nekaj narobe; z narejeno prijaznostjo me je hotel pripraviti na najhujše. To sem mu povedal. Neprepričljivo se je izgovarjal, da prijaznosti ne hlini, da je zmeraj prijazen, saj je to njegova dolžnost. Kje pa je mlada zdravnica, sem vprašal, ženina prijateljica? Začuden me je pogledal, nekaj časa odlašal z odgovorom, potem pa dejal, danes ni v službi, želela je biti prosta. Rahlo me je zbdlo; zakaj neki si želi prosto ravno v trenutkih, ko bi lahko pomagala prijateljici; jo je tudi ona izdala? A to se mi je zdelo mimogredno, manj pomembno, sklenil sem pogledati resnici v oči, pa naj bo takšna ali drugačna; zbral sem se in rekel: povejte, gospod doktor, je žena rodila?

Neposredno vprašanje ga je zmedlo. Sedel mi je nasproti, prekrizal noge in pokimal. Potem je rekel: da, rodila je. Ali je živa? sem zastavil naslednje odločilno vprašanje. Živa, je odvrnil. Odleglo mi je. Zdravnik je bržčas spredel, da je zanj najugodnejše, če kratko, odsekano odgovarja na moja neposredna vprašanja, zato se je zazrl vame, čakajoč novo. In otrok? sem vprašal rahlo zadržano. Tudi otrok živi, je pokimal zdravnik.

Nekaj se je premaknilo v meni, solze so mi stopile v oči, od sreče sem zahlipal. Zdravnik me je svetlo pogledal, se nerodno dvignil s stola in znova stopil po sobi. Oprostite, sem rekel, ne morem se obvladati, pričakoval sem hude stvari, zdaj pa ... In sem kar naprej jokal.

Potem me je zdravnik ostro poklical; ko prvič nisem reagiral, je rekel še ostreje: gospod Žabar! Zazrl sem se vanj. Nemirno je hodil gor in dol. Nekatero stvar le niso povsem takšne, kot bi vi želeli, je s trudom pojasnjeval. Moja dolžnost je, da pred vami ne skrivam ničesar, čeprav mi je, priznam, o tem težko govoriti. Še teže zdaj, ko ste mi razodeli, kaj vam pomeni rojstvo otroka.

V srcu mi je zrasel kamen, silen obup me je prevzel. Solze so usah-nile. Gotovo vam je znano, je nadaljeval zdravnik, da pridejo večkrat na svet otroci, ki se je z njimi narava hudomušno poigrala. Ta hudomušnost je potem, ko je že vidna, dokaj grozna. Otroci te vrste navadno pri priči umro. Nekateri žive tri dni, a to je končna meja. Umolknil je in me od strani skrivaj pogledal. Silna tesnoba, ki me je v tistem hipu prevzela, mi je zameglila razum, iz mene je pljusnil obupen bes, zavpil sem zelo osorno, da mi je dovolj slepomišenja, da naj se mi končno pove, kaj je z otrokom, saj sem mu oče, pravico imam. Zdravnik se je ustavil in se zazrl vame, rekoč: ko ga boste videli, ne boste več tako glasno vpili, da

ste mu oče. V njegovem glasu sem začutil rahlo zlobo. Povejte! sem odsekano terjal.

Stopil je k oknu in rekel, strmeč skozi šipe v vrtinčasti sneg: vaš otrok ima žabjo glavo. Nisem ga razumel. Ne razumem! sem priznal. Kaj mislite s tem? Obrnil se je in nadaljeval, hladno, znanstveno: vaš otrok se je rodil z veliko žabjo glavo. Drugače je normalen, le žabjo glavo ima. In izbuljene oči, ki z njimi ves čas mežika.

Pod nogami so se mi razmaknila tla, padal sem v brezno. To je vendar nemogoče! sem zašepetal. Zdravnik se ni zmedel, zatrjeval je, čedalje hladneje, da je to povsem mogoče, da je to igra narave, lahko je dednega značaja, ali pa tudi ne; vse to pa zame ni pomembno, predstavljati si moram, da otroka ni, da ga sploh ni bilo. Toda otrok je, sem oporekal. Živ je. Seveda je živ, je zdravnik stopnjeval glas, toda umrl bo najkasneje v treh dneh. Ne slepite se! Mar hočete otroka z žabjo glavo, da bodo vedeli vsi, da bodo s prstom kazali za vami!? Dali ga bomo v zaprto stekleno posodo, je nadaljeval, in ga poslali na kliniko, tam ga bodo potrebovali za raziskave. Potem si je natočil kozarec konjaka in ga na dušek izpil.

Ne morem popisati zmede občutkov, ki je tisti hip plala v meni. Vem le, da se mi je rahlo zbledlo; planil sem pokonci in začel treskati po mizi, da mi ne bo nihče umoril otroka, da ga ne bo nihče zapiral v stekleno posodo, kajti moj je, meni pripada, in hočem ga imeti, za vsako ceno; če že mora umreti, naj umre pri meni, na svojem domu. Jaz, njegov oče ga spoštujem, pa naj je še takšen spak, naj je storila narava nad njim še takšen zločin.

Zdravnik mi je dolgo prigovarjal, me rotil, prepričeval, prosil, klečal pred menoj. Toda bil sem trd, slep, neizprosni. Naposled sem zmagal; otroka sem smel odnesti.

* * *

Potem je minilo deset let. Vse je bilo silno čudno, po desetih letih prav posebej. Moj sin je bil že velik. Zgodilo se je čudo, dokaj nenavadno: otrok je živel, rasel. Če ga takrat ne bi bil iztrgal hladnokrvnim zdravniškim morivcem, bi ga bili pokončali. Tako pa je živel. Zmeraj sem bil prepričan, da bedi nad njim skrivnostna usoda, ki ga je namenila za velika dela, za čast in slavo, za odrešitev slepih, lačnih, ubogih. Zato sem ga ljubil. Odpovedal sem se vsemu, da sem ga lahko obdržal, vzgajal; moja ljubezen se je še poglobila pozneje, ko je postal večji in je znal kazati svojo hvaležnost, ki je bila na hipe prav pretresljiva. Kot bi se zavedal, da ga mrzijo vsi razen mene, da dolguje svoje življenje samo moji nečloveški trdovratnosti, upornosti, neuklonljivosti.

Sam bog ve, koliko sem trpel, koliko prenesel zavoljo njega. A sčasoma je otrdela koža, udarci več niso boleli, prenašal sem jih celo z zadovoljstvom, saj so potrjevali, da sem zmagal. Toda udarci so bili hudi, posebej v začetku. Ko sem sklenil, da otroka obdržim, ga vzgojim, se je vse zarotilo zoper mene. Prijatelji so se me sramovali, tajili so, da bi imeli kdaj tesnejše stike z menoj; ženini starši so se zatekli v cerkev, proseč boga, naj me spametuje; naposled so me vrgli iz hiše, mene in ženo, svojo hčer, ki me je tačas še razumela, še podpirala. Našla sva stanovanje in živela nekaj časa mirno. Toda proces je tekel naprej; po

enem letu se je ženi začelo blesti, ni se mogla več premagovati. Javno mnenje jo je zmelalo, jo dobilo na svojo stran, jo napolnilo s prezirom do lastnega otroka, do moža. Preden je odšla, mi je vrgla v obraz, da se ji gnusiva oba: on zato, ker je spak, jaz zato, ker sem spočel tega spaka. Od tedaj je nisem videl. Nisem ji zameril, saj sem jo dobro razumel. Ni mogla prenesti, bila je slabotna ženska, nezmožna prave ljubezni.

Vse dneve in noči sem posvetil otroku. Ljudje so mu rekli Žabek, zavoljo njegove podobe in zavoljo usodnega naključja, da sem se jaz, njegov oče, pisal Žabar. Ime mu je ostalo; naposled sem ga tudi jaz tako klical, a zame je ime vsebovalo mnogo sočutja, medtem ko so drugi izražali z njim le prezir. Priznam, tudi pri meni je trajalo precej časa, da sem se nanj navadil, ga vzljubil, kajti njegova podoba je bila silno odbijajoča. Kar mi je v začetku narekovalo, naj ga obdržim, ni bila prava ljubezen, ampak trma, izvirajoča iz principialnega humanizma. To občutje se je naposled prelilo v usmiljenje, ki je bilo toliko večje, kolikor bolj so otroka zasramovali, prezirali, klevetali. Šele iz usmiljenja so potem pognale prve kali ljubezni, ki so se iz leta v leto razraščale; po desetih letih sem ga ljubil tako močno, kot ne bi mogel ljubiti sina naravne podobe. Morda je bilo v moji ljubezni nekoliko želje po mučeništvu, a le-ta je bila neznatna, vse manjša, kar je potrdil tudi čas.

Najtežje sem se navadil na njegova drobna, žabja očesca, s katerimi je ves čas mežikal. Kadar je jokal, je iztegnil široka, žabja usta še bolj in videti je bilo, kot bi ga bila sama usta, saj glave skoraj ni imel, tudi ušes ne, le neke kožne zaznamke, ki so obdajali slušne odprtine. Koža njegove glave je bila rjava in gobasta; na zunaj jo je dolgo pokrivala lepka sluz, ki so ob dotiku z njo vsakogar spreleteli mravljinci. Pozneje je ta sluz izginila, koža je postala suha in raskava, a tudi takšna ni zbujala prijetnih občutkov. Toda otrok je bil čudežno talentiran, in to me je hitro navdalo s temnimi slutnjami, saj se je razvijal docela nenaravno. Kot dojenček je silno malo jokal. To je bilo dobro, kajti žabji, kvakasti ton njegovega vekanja mi je segal globoko do srca; če bi jokal pogosteje, bi lahko zlomil vse moje dobre namene in vso mojo ljubezen. Toda jokal je malo, samo toliko, kot je bilo neogibno potrebno, kot bi vedel, da ga lahko pretiran jok pokoplje. Že od vsega začetka je kazal posebne znake prilagodljivosti in razumevanja, ni bil trmast in lahko-miseln, kot so otroci navadno, ampak je s svojo poslušnostjo zbujal malone strah, saj je bil večkrat videti bolj ponižna, zvesta žival kot pa človek.

Z enim letom je shodil in obenem spregovoril prve besede. Njegov glas je rezal do kosti, bil je očitno žabji, kvakajoč, in se ni v letih niti zvišal niti znižal, ob koncu je bil enako hripav, preplašen kot ob začetku.

Nekaj redkih, zvestih prijateljev sem še imel, a ko je dete spregovorilo, me tudi ti niso več obiskovali. Bilo je očitno, da jih otrokova bližina navdaja z grozo, saj je moja dva stara sošolca, ko sta bila pri meni, ob nenavadnem dogodku zadela malone kap. Sedeli smo pred kaminom in obujali spomine na mlada leta, tedaj so se odprla vrata in v sobo je stopil Žabek. Mežikaje z očesci je šel z racasto hojo naravnost k njima. Enega je prijel za roko, raztegnil usta v nasmeh in zakvakal: dober večer, sta mi kaj prinesla, strica? Oba prijatelja je zalila smrtna

bledica, spogledala sta se, nato sta planila k vratom, mi zamomljala, naj pač oprostim in izginila.

Otrok je povetil roke in začudeno, razočarano gledal za njima. Moj obup bi takrat dosegel vrhunec, če ne bi videl njegove reakcije. Tako pa je planil vame nov val sočutja, dvignil sem ga k sebi in hlupal nad njim dolgo v noč. Prižel se mi je na prsi in nemo poslušal moj jok. Ko sem utihnil, me je z roko pobožal po licu in mi tiho zakvakal v uho: rad te imam, tatek, edini si, ki se me ne boji. Takrat sem ga imel že rad, silno rad; vedel sem, da ga ne bom zapustil, naj se zgodi karkoli.

V drugem letu je bil tako velik kot petleten otrok. Frapiral me je njegov prezir do igrač. Niti čisto majhen ni segal po njih, ko je bil večji, pa še manj. Sprva sem menil, da je to znak njegove umske zastalosti, a silno sem se motil. Naposled sem ga hotel nasilno navaditi na igranje, saj se mi je zdelo, da je le-to neogiben začetek otrokovega duševnega razvoja. Nakupil sem mu različne možice, nagačene živali, cvileče ure, mehanične avtomobilčke, lutke, opice, a vse je samo malo-dušno prijemal, predeval iz roke v roko, naposled pa odložil in se zastrmel predse. Najbolj sem ga osrečil, če sem mu postavil pred okno stol in ga položil nanj; tam je stal, z rokami v žepkih, in je gledal skozi okno na trg, ljudi, promet, dež, svetlobo, noč, vse z enakim veseljem, z enako zamišljenostjo.

Potem je šel njegov razvoj bliskovito navzgor. Lepega dne so ga zamikale knjige; naučil se je brati in jih je bral potem do nenasitnosti, do onemoglosti. Vzporedno z branjem se mu je večala tudi zgovornost; ob večerih sva potem večkrat posedala pred kaminom in se pogovarjala. Inteligenca, s katero je razpravljajal z menoj, me je navdajala z grozo. Zaporedno se je potem vrgel še v glasbo, kupil sem mu klavir, nato v slikarstvo, zatem je bila hiša polna kipov iz gline in mavca, naposled pa je prišel k meni in me milo zaprosil, naj ga peljem ven, med ljudi, da jih bo videl, govoril z njimi, da bo videl gozdove, reke, planine, da bo čutil, kako piha veter.

Čeprav je imel že pet let, ni bil še nikdar zunaj, samo na zaprtem, obraščenem vrtu za hišo, in večkrat se mi je zazdelo, da sem mu storil krivico. Na tistem sem si očital, da se sramujem njegove spačenosti in ga zavoljo nje ne peljem med ljudi, a po drugi strani sem se zagovarjal, da delam to v njegovo dobro, da ga na ta način ščitim, saj ga svet ne mara, ampak mu je pripravljen prizadejati celo zlo. Toda zdaj, ko me je premilo prosil, sem mu izpolnil željo.

* * *

Pozneje sem stokrat in več obžaloval svojo lahkomiselnost, svoj ne-previdni korak, a bilo je prepozno; stvari, ki so imele nastopiti, ki jih je zla usoda naprtila življenju tega otroka, so se začele; pot nazaj je bila za zmeraj zaprta. Vse bi lahko sicer predvidel, in tudi sem predvideval, a zli nagoni so me napeljali, da sem delal proti razumu, proti načelu previdnosti.

V začetku je nekaj zdravega razuma še bilo v meni; zgodaj zjutraj, v temi še, sva po bližnjici izginila iz mesta; meščani so spali, nihče naju ni videl. Ko je prisvetilo sonce, sva bila že med polji, v travnikih, blizu

temnih, globokih gozdov. Otrok je bil presrečen, kvakajoče je vriskal od radosti. Zastavljal mi je silno pametna, globoka vprašanja, a na hipe je postal čisto otročji, igriv, trmast, kot bi šele zdaj prihajala iz njega tista doba, ki je ni mogel ali ni znal preživeti. Poskakoval je, tekal, se prekopicaval; včasih me je presunilo, kajti videl sem, da skače po štirih, kot velika žaba. Ko sva prišla do manjšega ribnika, bi skoraj umrl od groze; tam se je znenada na glavo pognal v vodo, čofotal po njej in veselo kvakal. Nato je prilezel na breg in se mi smehljaj. V vodi so bile žabe, ki so kukale na površje, ena je sedela celo na plavajočem hrastovem listu; začudeno jo je gledal, silno dolgo ni odmaknil oči, in potem, ko sva šla dalje, se mi je zdel utrujen, zamišljen, rahlo nesrečen.

A znova se je razživel. Šla sva čez polje, spraševal me je, zakaj raste žito, od kod prihaja veter, zakaj ne gradijo ljudje hiš pod zemljo; potem sva šla skozi gozd, spraševal je, zakaj akacije niso večje od hrastov, zakaj so neka drevesa ravna, a druga zgrbančena; videla sva živali, za vsako posebej je terjal ime in njene posebnosti: kaj jé, kje spi, zakaj je na svetu, in podobno. Bila ga je sama radovednost. In ničesar ni pozabil. Ko sva proti večeru zapustila deželo in šla proti mestu, je kar naprej spraševal, kombiniral, pripovedoval, vzklikal, sanjaril, se veselil. Čutil sem, da sem mu storil velikansko uslugo; v enem dnevu je postal pametnejši za več let, in ne le to, izčistila se mu je duša, okusil je trenutke radosti brez primesi tesnobe, tiste radosti, ki je redka, toliko redkejša, kolikor bolj je človek v letih, blizu konca.

Prišla sva v mesto, šla sva čez trg. Držal sem ga za roko. Tu se je začel plaz dogodkov, ki je zlomil vsa slepila preživetega dne, razbil upe na svetlo prihodnost in naju postavil pred gola, brutalna dejstva, ki sva jim naposled podleгла, on zavoljo nemoči, jaz zavoljo nepazljivosti. Na trgu so stali ljudje; ko so naju zagledali, so se razbežali kot piščeta; in to niso bile ženske, bili so tudi veliki, odrasli moški. Vrišč se je po verižnih odbojih stopnjeval, kmalu ni bilo na ulici niti človeka več; blede obrazi so kukali skozi vsa okna, in za šipami je bilo slišati histerično žensko vpitje, vreščanje otrok ter negotove moške glasove.

Morda se ne bi bilo zgodilo ničesar hudega, če se ne bi bila v meni pojavila volja do kljubovanja, trdno prepričanje, da je resnica na moji strani, da ima otrok pravico do svobodnega gibanja, do življenja, saj je, če ni tako lep kot drugi otroci, stokrat pametnejši. Hotel sem uveljaviti to pravico za vsako ceno, kajti dobil sem občutek, da je od zmage tega dneva odvisna otrokova, pa tudi moja prihodnost.

Stopila sva v restavracijo na mestnem trgu. Ljudje so blede otrpnili. Sedla sva za prazno mizo in mirno čakala, da naju postrežejo. Ljudje so bili dolgo kot začarani. Naposled je neki ženski postalo tako slabo, da je začela bruhati, potem se je onesvestila, odvedli so jo. Za njo so se dvigali tudi drugi in naglo odhajali; kmalu ni bilo več nikogar, le strežno osebje, ki je nemočno, široko razprtih oči viselo za šankom. Naposled je pristopical debeluhast možakar v črnem, gotovo šef lokala; mencial je z rokami in si na vso moč prizadeval, da mu oči ne bi ušle po otroku; tako in tako, je rekel, lepo se naprošava, da bi zapustila lokal, tako želi vse osebje, pa tudi gostje, ki so se umaknili prav zavoljo najine neprijetne prisotnosti, in tako dalje. Rekel sem, da je vse skupaj nezaslišano, prišla sva vendar v lokal kot navadna gosta, nikomur nočeva ničesar

žalega, popila bi le oranžado, zato se nama zdi odnos strežnega osebja ponižujoč, naravnost krivičen. Spet je zamencal, da razume mojo užaljenost, da osebno simpatizira z menoj, žal, pa mi ne more pomagati, saj je naposled dolžan, da zastopa interese svojega kolektiva, ki ga lahko najina navzočnost spravi na beraško palico; če ne razumeva situacije in ne bova pokazala toliko dobre volje, da bi se umaknila, bo prisiljen poklicati policijo, ki naj stori svojo dolžnost; njega da ne zadene nobena krivda, ampak samo mene, zavoljo trmoglavosti, izzivanja. Ponovno sem rekel, da naročava kot gosta dve oranžadi, ki ju upava dobiti, ničesar drugega. Naglo se je umaknil.

Nista minili dve minuti, ko je vstopil policaj. Uradno je prišel k naši mizi, se s trdimi pestmi naslonil obnjo in zasopihal vame: vljudno ste naprošeni, da izginete iz lokala. Oči so mu za hip ušle po otroku; zdrzil se je, postal blede, a hitro se je premagal in zabolščal vame, češ, ali bom dolgo čakal. Začel sem mu pojasnjevati, da hočeva samo oranžado, da ni to nič protizakonitega, a prekinil me je, dokaj srdito: gospod, opozarjam vas, če se ne poberete, bom prisiljen uporabiti silo. V meni je zavrelo. Iz lokala ne greva, dokler ne bova postrežena, sem mrzlo rekel.

Za hip me je čudno gledal, potem se je v njem sprožila neka vzmet, zgrabil je otroka in planil z njim proti vratom. Zunaj ga je vrgel na pločnik kot gnusno kačo; dete je priletelo na glavo, gotovo se je onesvestilo. A tega več nisem mogel odkriti, kajti policaj me je udaril s pendrekom po glavi, da se mi je zavrnelo; isti hip je planila izza vogalov skrita množica in se zgrnila nadme, prepričana, da ima za predstavnikom zakona vso moralno pravico maščevati se za zločin. Še sem hotel videti, kaj je z otrokom; prav tedaj je planila k njemu moška postava, se prebila z njim skozi besnečo množico in izginila. Potem je množica zaprla svoj krog, prileteli so prvi kamni, na čelu sem začutil kri, padel sem in tonil v omedlevalo; tik preden sem utonil do konca, je še enkrat pljusnilo skozme hlastno menjavanje grčevih glasov; vsak je hotel vreči svoj kamen, vsak doseči maščevalno naslado in si oprati dušo gnusnega prida. Potem je ugasnilo.

* * *

Otroka mi je rešil zdravnik, ki mi je bil tedaj, pred petimi leti milostno dovolil, da ga vzamem domov. Ko so hoteli obračunati z nama, je bil po naključju v bližini; sprevidel je, da nama preti resna nevarnost in je po svojih močeh pomagal. Tako je otroku že drugič rešil življenje. Ko sem se privlekel domov, krvav in polomljen, sta bila v hiši, dete je bilo že pri zavesti, ranjeno, a zunaj nevarnosti; zato je bilo pa težje z menoj, a ob skrbni zdravnikovi vnemi sem se kmalu postavil na noge.

Zdravnik je odslej večkrat prišel na pogovor, pa tudi zato, da bi me obveščal o razpoloženju v mestu. Tudi prej je sicer prihajal, a ne tako pogosto. Zavoljo svojih plemenitih dejanj je moral trpeti, zadele so ga silne tegobe, pognali so ga čez prag, mu odvzeli naziv, ga obdali s prezirom. Trdili so, da bi moral otroka ubiti. Ker tega ni storil, je kriv strahu in tegob, ki so zadele mesto zavoljo navzočnosti pošastnega spaka. Zdravnika je vse to uničilo, naglo se je postaral, zadrževal se je v zaprtih prostorih. Tudi potem, ko je po čudnem naključju drugič rešil

otroku življenje, je bil še dolgo najin prijatelj. Preživeli smo marsikateri domač večer.

Sovražno razpoloženje meščanov je rahlo upadlo; dve leti zatem je kazalo, da bo vse v redu, da se bodo sprijaznili. Nisem slutil, da je to le tišina pred viharjem. Živela sva po starem, kot pred nesrečnim dogodkom. Na otroku je ostala sprememba, bil je potrft, še bolj zamišljen, moral je silno trpeti, saj se nikdar ni več razveselil, niti nasmehnil; najraje je ždel v kotu in strmel predse. Poskušal sem na vse načine, da bi ga razveselil, a ni se mi posrečilo. Potem, po treh letih, ko so znova začela prihajati nevarna znamenja, se je rahlo zdramil, kot bi zaslutil, da se bliža konec, ki ga bo odrešil muk skritega životarjenja.

Cudno je bilo in še danes si tega ne znam razložiti, toda na prizorišče so stopile višje sile; kot bi se bile tudi te zarotile proti detetu, izroduku narave, kot bi se ga sramovale. V začetku junija je nastopila posebno gosta oblačnost, o kateri si prva dva dni nihče ni mislil kaj nevarnega; oblaki so bili takšni, kot da bo iz njih padala toča, in tudi mrak na zemlji je napovedoval silne nevihte. Toda dva dni se ni zgodilo nič, niti kaplja dežja ni padla, na zemlji je vladal poseben mir, popolno brezvetrje, zrak pa je postajal čedalje bolj topel, zatohel, tesnoben. Tretji dan je bilo prav tako, četrti dan nič drugače. Ljudi se je lotil strah. Rastlinje je začelo usihati, sadje, povrtnine, drevje, vse je trohnelo in razpadalo. Tudi po dveh mesecih ni bilo sledu o soncu. Živali so se sušile in crkavale, hrane je bilo čedalje manj, na vseh koncih so se zaredili požrešni črvi in uničevali še to, kar je bilo dobro skrito. V mestu so razglasili obsedno stanje, šole so zaprli, vojska je prevzela oblast. Prvi ljudje so začeli umirati od lakote. Iz sosednjih mest, ki niso bila prizadeta, je začela prihajati pomoč v hrani, v oblekah, v vodi; kajti najbolj je primanjkovalo vode, suhi zrak jo je vso posrkal, a je bil kljub temu čedalje bolj suh, neznosen, ubijajoč. Kdor je imel sorodnike v daljnih krajih, se je izselil, a teh je bilo malo, in še tisti so se vračali, ker jih niso hoteli nikjer sprejeti, saj so se bali, da nosijo s seboj kugo.

Nihče ni mogel dognati, kaj se v resnici dogaja. Na delu so bile množice meteorologov, a njihov trud ni bil kronan z uspehom. Cerkev je napela vse sile, nekaj mučencev se je dalo po golih hrbtih šibati skozi mesto, in naposled je sam župan, najbolj zagrizen ateist, stopil na čelo procesije ter se spokoril. Toda nebo je molčalo; do vsega in vsakogar se je vedlo povsem indiferentno. V mestu je nastajala histerija. Končno so s prstom pokazali na otroka. Dovolj je bilo, da se je spomnil eden, takoj so vsi povzeli za njim. Na čelu gonje niso bile stare praznovorne babe, ampak najodličnejši možje mesta, profesorji, inženirji, umetniki, cerkveni očetje, pred vsemi pa župan. To je pomenilo, da je panika dosegla svoj vrh, saj so ljudje izgubili razum in postali grobi, nagonski, primitivni. Trdili so, da je navzočnost žabjega spaka nevarna in usodna, da je samo on priklical nesrečo nad mesto, saj je s svojo grdo, gnusno podobo razžalil višje sile, ne glede na to, da ni znano, kje so in kaj so. Usodnost so povezali s tem, da se je vsa moja rodovina daleč nazaj pisala Žabar, zato je bilo iz tega, da se je prav meni rodil žabjeglavec, že v začetku jasno razvidna usodna napoved za vsesplošno nesrečo.

Naposled so poslali k meni mestno delegacijo, ki ji je načeloval sam župan; ta je terjala, naj mesto tako ali drugače rešim spakove navzoč-

nosti, kako, je moja stvar, lahko z lepo ali grobo, nihče mi ne bo ničesar očital, nihče mi ne bo sodil, storiti pa moram to v najkrajšem času, drugače bo mesto razpadlo v prah.

Bil sem v velikih dvomih, silno žalosten, silno obupan. Naposled se je tudi v meni rojevala slutnja, da so grozilni naravni pojavi povezani z otrokom. Toda rad sem ga imel, tako rad, da se mi je trgalo srce. Moje silne dvome je še povečal zdravnik, ki ga je naposled tudi zmlelo, a mu tega nisem zameril, saj je vztrajal silno dolgo, skoraj enako dolgo kot jaz. Nekega večera je prišel k meni, otrok je že spal, in mi na tihem priznal, da se je zmotil, da ni storil prav, in da so bila njegova dejanja, kakor tudi moja, gotovo plemenita, ne pa tudi razumna; to dokazuje narava, in naravi se ni mogoče upirati, saj je edina, ki ima zmeraj in povsod prav. Zato morava, mi je rekel, popraviti svoje napake, ne glede na svoja čustva, ne glede na to, da se bova s tem uničila tudi sama; otroka je treba izročiti njim, ki ga terjajo, kajti sama ne bi mogla storiti zločina. Nato se je dobri, stari zdravnik zjokal, ves se je tresel, in naposled se je odvrnil v silno mračno noč, ki je ležala zunaj. Zdelo se mi je, da so se v otrokovi sobi zaprla vrata, kot da bi dete prisluškovalo, a ko sem šel na tiho pogledat, je ležalo v postelji, mirno.

Dolgo v noč sem se bojeval s principi, s strahom, s čustvi in razumom. Naposled je odločitev padla: otroka ne dam, branil ga bom do zadnjega, do njega bodo prišli samo čez moje truplo! Usoda je hotela, da sem ga vzgojil; zadovoljna bo, če ga ne bom zapustil niti ob smrtni uri. S temi sklepi sem zaspal.

Zbudil me je nenavaden hrup, ki se je razlegal po mestu. Spreletelo me je, da se dogaja nekaj nenavadnega. Planil sem pokonci. Otrokova soba je bila prazna. Zla slutnja me je obšla. Na mizi sem našel listič, na njem je pisalo: dragi tatek, odšel sem, da se jim izročim, sam; ti moraš ostati čist. Brezno se mi je odprlo v prsih, odneslo me je proti trgu. Črne množice so se valile proti cerkvi. Bilo je plat zvona. Slišal sem tudi ropotanje vojaških bobnov in odsekana povelja. Ko sem prišel na trg, do cerkve, sem zagledal pošasten prizor.

Otroka so postavili pred cerkveno steno in mu zavezali oči. Spredaj je stala vrsta vojakov z naperjenimi puškami, druga, veliko večja vrsta pa je zadrževala množico. Pristopil je škof in blagoslovil otroka s sveto vodo, nato se je umaknil. Zvonovi so utihnili.

Častnik je dal povelje in petdeset krogel naenkrat se je zarilo v otrokovo glavo. Za hip ga je pritisnilo ob cerkveno steno, nato je zlezal vase, se prevrnil, na tla se je razlila nenavadno črnikasta kri. Množica je zavrisnila.

In tedaj se je zgodilo čudo: na zvonik cerkve je padel sončni žarek, potem je svetloba objela množico, mesto. Oblakov naenkrat ni bilo več, izza daljnih gora je vzhajalo veliko, svetleče sonce, zapihal je svež veter, živiljenje se je vračalo.

Še isti dopoldan sem izginil iz mesta; vrnil se nisem nikoli več.